

Грипас О.Ю. Формально-синтаксична структура речення з пропозиційним предикатом набуття/втрати локативності // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2008. — Вип.3. — Кн.2. — С. 292 - 300.

У статті проаналізовано перетворення пропозиційної структури з предикатом набуття/втрати локативності у вербальні конструкції, розмежовано мінімальні реченнєві структури для кожного семантичного різновиду цього предиката. Обґрунтовано значущість відмінкових і прийменниково-відмінкових форм іменника в трансформаціях пропозиційної структури у вербальні конструкції.

О.Ю.Грипас

ФОРМАЛЬНО-СИНТАКСИЧНА СТРУКТУРА РЕЧЕНЬ З ПРОПОЗИЦІЙНИМ ПРЕДИКАТОМ НАБУТТЯ/ВТРАТИ ЛОКАТИВНОСТІ

Останнім часом у мовознавстві вкорінилася тенденція, що охоплює когнітивні, психологічні дослідження мовно-мисленнєвого процесу. Усвідомлення мови як форми вираження інтелектуальної діяльності людини та одночасно як засобу, що формує мислення в процесі освоєння навколишнього світу, пов'язане з певними універсальними “поняттєвими категоріями”, виокремлення і вивчення яких є завданням сучасної лінгвістики. Значення універсальної “поняттєвої категорії” розкриває, зокрема, поняття “пропозиція” як мисленнєвий аналог реальної ситуації, події. Дослідники мови пропозицію ототожнюють з логіко-семантичними відношеннями, пов'язаними зі способами мислення про світ і водночас граматичною будовою мови [1; 7-8; 12-13; 16]. Пропозиція постає як клас ситуацій, узагальнена схема відношень між предикатом і аргументами. Предикат пропозиції у цих дослідженнях визначають як особливу семантичну сутність, що типізується мовою у формі структурних схем речень. Предикатно-аргументна теорія синтаксису, що була започаткована після появи вчення Л.Теньєра, спричинила переорієнтацію пошуків на дослідження трансформацій пропозиційних структур у вербальні конструкції, зокрема, репрезентації різних типів семантичних предикатів морфолого-синтаксичними засобами мови. В сучасному українському мовознавстві з'явилася низка наукових праць, присвячених семантичним типам предикатів, їхнім класифікаціям, класам дієслів і прикметників у функції присудків, що реалізують семантику різних типів предикатів.

Поняттєву категорію локативності дослідники синтаксису трактують як мовну інтерпретацію відображених у свідомості просторових відношень предметів і явищ, зокрема їхнє місцеперебування, напрямок руху, контактність та дистантність розташування [15, с.296-297]. Локативні предикати досліджено у низці робіт вітчизняних та зарубіжних мовознавців [2-6; 9-11; 14]. На вербальному рівні речення локативність відображають різноманітні засоби,

насамперед прийменниково-відмінкові форми іменника, що позначають просторові координати: дистантні, у внутрішніх межах та на поверхні предмета, а також шлях руху, вихідний і кінцевий пункти руху. Статична природа локативності вербально може бути реалізована дієсловами на зразок *бути, перебувати, міститися, розташовуватися*.

Предикати набуття/втрати локативності — це динамічні предикати, що передбачають активного суб'єкта-діяча, який спричинює локативні відношення. Об'єднавчим чинником для них слугує наявність компонента зі значенням певного локального утворення (від предмета до певного обмеженого простору), щодо якого суб'єкт просторово розташовує об'єкт. У сукупності речень, що є репрезентантами пропозиційних структур з динамічними предикатами набуття/втрати локативності, виявлено два основні семантичні різновиди, які позначають: 1) конкретну фізичну дію, спрямовану на створення локативних відношень між двома предметними сутностями (*бити, давити, колоти, ліпити, тиснути, торкати, тулити, в'язати, гвинтити, клеїти, рвати* тощо), та 2) дію-переміщення, спрямовану на створення локативних відношень між об'єктом та деяким просторово обмеженим утворенням (*буксирувати, везти, вести, волочити, нести, котити, лити, сипати* тощо). Відповідно до класифікації предикатів, прийнятої в українській граматиці, перший різновид пропозиційних динамічних предикатів набуття/втрати локативності на семантико-синтаксичному рівні речення названо предикатами дії, другий різновид — акціонально-локативними предикатами [2, с.104-109]. Об'єднання двох видів дії в одному типі предиката зумовлено логічним зв'язком їхніх значень, які відображають локативні відношення незалежно від роду дії — чи створення контактних локативних відношень між предметами, речовиною/рідиною і предметом (*втонтати камінець у пісок, налити молоко у глечик, насипати зерно в мішок*), чи це переміщення на великі або малі відстані істот (*відвести дитину до школи*), предметів (*вивезти товар зі складу*), матеріально оформленої інформації (*переписати пісню з диска на касету, переписати завдання з дошки у зошит*), адже воно в мовленні передається здебільшого усічено — початковий або кінцевий пункт.

Для опису конструкцій з тривалентними предикатами набуття/втрати локативності у пропозиційному та вербальному аспектах використовують умовні позначення, що відображають семантику предикатних і непредикатних знаків на семантико-синтаксичному рівні речення: **Lok** — локатив, **O** — об'єкт, **O lok** — локативний об'єкт, **P lok** — локативний предикат, **P акс** — предикат дії; та формально-синтаксичному рівні речення: **N₁ ... N₆** — називний ... місцевий відмінки, **praep** — прийменник, **Vf** — особове дієслово.

Згідно з прийнятою в українській граматиці класифікацією семантичних типів предикатів, семантико-синтаксичний рівень речень з досліджуваними предикатами репрезентують відповідні структури: **S - P акс - O - O lok** (динамічний пропозиційний предикат набуття/втрати локативності,

підвид “локативні відношення контакту”), **S - P lok - O - Lok** (динамічний пропозиційний предикат набуття/втрати локативності, підвид “усічене переміщення”).

Семантико-синтаксична структура речення з предикатом дії **S - P акс - O - O lok** (“локативні відношення контакту”), представлена лівобічною суб’єктною синтаксею, що вказує на особу-діяча, та двома правобічними об’єктними синтаксемами: об’єкта зі значенням предмета, на який спрямовано дію, та об’єктно-локативного компонента, що характеризує предмет за функцією локатива, відносно якого створені локативні відношення з об’єктом дії. Об’єкт-локатив — це матеріальне утворення, відносно якого можуть бути встановлені просторові відношення дистантних чи контактних координат: усередину/зсередини, відносно поверхні (**на, над/з, за/із-за, під/з-під** тощо). Другий тип семантико-синтаксичної структури речення з акціонально-локативними предикатом **S - P lok - O - Lok** (“усічене переміщення”) також має три непередикатні валентно зумовлені предикатом синтаксеми: суб’єкту зі значенням особи-діяча, об’єкту та локативу. Відмінність між локативною синтаксею і об’єктом-локативом зумовлена передусім значенням розміру: якщо об’єкт-локатив — це предмет порівняно незначних розмірів, то локативна синтаксема може відображати значення від глобально космічних, територіальних величин (планета, континент, країна, територія, місто) до одиничних будівель, предметів.

Структурні схеми семантико-синтаксичного рівня речення з предикатами акціонально-локативними та конкретної фізичної дії корелюють з пропозиційною схемою, сформованою динамічним предикатом набуття/втрати локативності: **суб’єкт + предикат (набуття/втрати локативності) + об’єкт + локатив**.

Значення різновидів пропозиційних динамічних предикатів набуття/втрати локативності (“локативні відношення контакту” та “усічене переміщення”) можуть бути реалізовані в позитивному чи негативному виявах: дія суб’єкта спричинює локативні відношення між об’єктами (чи об’єктом і локативом), або їх руйнує, пор.: *вбити кілок у землю — вибити дошку з паркана; покласти зошит у шухляду — витягти зошит з портфеля; занести валізу до кімнати — винести меблі з будинку*.

Диференціація підвидів пропозиційних динамічних предикатів набуття/втрати локативності відображена і у формально-синтаксичній структурі речення. Відповідно до термінології, прийнятої для цього рівня речення, конструкція з семантичним предикатом конкретної фізичної дії (підвид “локативні відношення контакту”) має схему: **Subj - Vf Praed - Obj - Obj₁**, де **Subj** — підмет, **Vf Praed** — дієслівний присудок, **Obj** — прямий додаток, **Obj₁** — непрямий додаток; семантичний акціонально-локативний предикат (підвид “усічене переміщення”) зумовлює формально-синтаксичну структуру речення: **Subj - Vf Praed - Obj - Adv lok**, де **Subj** — підмет, **Vf Praed** — дієслівний присудок, **Obj** — прямий додаток, **Adv lok** — обставина.

Напр.: *Орися... втикала в землю маленькі гілочки* (З.Тулуб); *Іван підбіг, приклав портрет до стіни...* (М.Коцюбинський); та *Бульдозери вже вигризують з підґрунтя жовту правічну глину і сунуть її нагору, на вали* (О.Гончар); *Жінку поховав, дочку пан украв та завіз у Польщу* (Панас Мирний).

Розмежування прямих і непрямих додатків ґрунтується на формальних показниках, а обставин — за їхніми значеннями. У традиційній граматиці при дієсловах переміщення локативний компонент розглядають як обставину зі значенням напрямку дії, а при дієсловах, що позначають безпосередній контакт, тобто компонент об'єкт-локатив, — як додаток. У сучасному мовознавстві визначальним критерієм розмежування мінімальних реченнєвих структур є функція об'єктного й локативного компонентів.

Для відмінкових форм, що реалізують валентно зумовлені компоненти речення **предикатів конкретної фізичної дії** (підвид “локативні відношення контакту”), характерні такі закономірності: лівобічну позицію займає суб'єкт-діяч, а основним морфологічним маркером суб'єктної синтаксеми є називний відмінок. Правобічні компоненти у типових виявах репрезентують словоформи в непрямих відмінках: для об'єкта дії характерне оформлення основним морфологічним варіантом об'єктної синтаксеми — знахідним відмінком, або менш уживаним — родовим відмінком, який указує на частковість об'єкта; об'єкт-локатив експлікує прийменникова форма родового, знахідного, орудного та місцевого відмінків. Прийменниково-іменниковий компонент речення варіює залежно від прийменника, який поєднується з відповідними відмінками. На формально-синтаксичному рівні наявність великої кількості просторових прийменників і їхніх різноманітних сполучувальних можливостей зумовлює варіативність структури речення, пор.:

$N_1 - Vf - N_{4/2} - \text{праер } N_2$ — [Сапожников] *Пістолета вклав до верхньої кишені зеленої стьобанки*. (В.Козаченко); *Вона горне її [хустку] до себе* (У.Самчук); *Чубрієнко задоволено зотягся, дістав з моєї торби пшеничний сухар* (Г.Косинка).

$N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_4$ — [Стара] *Жваво метнулась до печі, взяла з черені і поставила на причілок чимале горня* (В.Козаченко); *Вона швидко закинула руки йому за шию* (У.Самчук); *У кишеню засадив одну пляшку, дві дома про запас залишив* (У.Самчук).

$N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_5$ — ...*А коли ніч розпустила сині поділки над степом, кіннота чорта базар руйнувала...* (Г.Косинка); *Зрання Василь ходив до церкви і пустив між ріднею чутку, що батько з кацапцини вернувся* (У.Самчук); *Поставила [Віста] просто на камені перед вогнищем дерев'яну миску* (С.Скляренко).

$N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_6$ — *По тому підняли [німецькі солдати] і вмостили його в кузові...* (В.Козаченко); *Баба вийшла у сні, внесла і поставила на столі горщик куті, паляницю і з п'ять пирогів* (Д.Маркович).

Особливістю цих моделей речення є те, що перша відображає позитивний і негативний характер дії, усі решта — лише позитивний.

Деякі дієслівні предикати з семантикою спричинення локативних відношень утворюють відмінну від типової ($N_1 - Vf - N_{4/2} - \text{праер } N_{2/4/5/6}$) формально-граматичну структуру речення, у якій морфологічне вираження об'єкта безприймениковими знахідним або родовим відмінками замінює форма безприйменикового орудного відмінка, напр.:

$N_1 - Vf - N_5 - \text{праер } N_4$ — *Тридцять-сорок душ дівчат гатить у землю босими ногами і курявою на соснах пісню вішають...* (Г.Косинка); *Я тикнув зонтиком в мох, і кінець зонтика пробив дірку наскрізь* (І.Нечуй-Левицький); *Один Кость давно рішив, як ограбити пасіку, спокійно ступав босою ногою на вогку землю* (Г.Косинка); *На Гордієнка наче хто сипнув гарячим приском...* (Г.Косинка); *Хтось пожбурив на мене пляшкою* (У.Самчук).

$N_1 - Vf - N_5 - \text{праер } N_6$ — *Чи хтось ударив по чомусь довбнею — хто ж його знає* (В.Козаченко); *Никон зірвався, вдарив міцно по столі кулаком* (У.Самчук).

Якщо сприймати ситуацію релевантно фактам дійсності, то об'єктом пропозиційної структури слід вважати компонент, яким маніпулює суб'єкт відносно локатива. У структурі речення роль об'єкта, безпосередньо охопленого дією компонента денотативної ситуації, може бути надана і нерухомому предметові, унаслідок чого відбувається зміна у формально-синтаксичній структурі речення — нетипове морфологічне оформлення об'єкта пропозиційної структури.

Дієслова, семантика яких не диференціює компоненти на об'єкт дії та об'єкт-локатив, позначають дію, спрямовану на об'єднання двох об'єктів без вказівки на їхнє просторове розташування, напр.:

$N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_5$ — *Іванко вийняв половинки персня, хустки та шаблі. Як почали стуляти їх з тими половинками, що лишилися у царівен...* (Укр. казки); *Михайло Грушевський пов'язував її [українську церковну проблему] з загальноєвропейською* (Газ. “День”); *Часто траву череди поєднують з іншими травами і з цієї суміші готують чай* (Ф.Мамчур).

На вербальному рівні речення, якщо йдеться про парні предмети чи певну їхню сукупність, можливе позначення двох компонентів — об'єкта і локатива, — однією лексемою у формі множини. У цьому разі модель речення є двовалентною структурою: $N_1 - Vf - N_4$ — *Він скригнув зубами і так стис щелепи, що його боляче штигнуло в скроні* (Г.Тютюнник); *З якою любов'ю він вистругував дощечки, склеював їх, натягував струни* (О.Донченко); *Фурман зв'язував отоси, що їх, мов ножем перетяло, і лагодив тріснутий хомут* (О.Досвітній). У таких реченнях може з'явитися компонент, що позначає вид результату з'єднання: *Валерик швидко зняв з ніг лижі, зв'язав їх докупи і закинув на плечі* (Ю.Збанацький).

Варіативність морфолого-синтаксичних конструкцій з семантичним **акціонально-локативними** предикатами (підвид “усічене переміщення”) менша, ніж у структурах із предикатами конкретної фізичної дії і обмежена

трьома моделями: $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_4$; $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_2$; $N_1 - Vf - N_4 - \text{Adv}$.

Структурна модель речення $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_4$ відображає позитивне значення дії (набуття локативних відношень): *Закинь його отуди під припічок та самий мусиш і доглядати...* (У.Самчук); *Гармаші з гуркотом вкочували на руках артилерію в підвали* (О.Гончар); *Чорт затяг цю країну на непрохідні, найвищі в світі гори* (Ю.Смолич)/

За моделлю $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_2$ будують речення як із позитивним, так і з негативним значенням дії: *Стара залила водою вогонь та й понесла казанок з пахучим варивом до хати* (В.Козаченко); *Наймит викотив новий візок посеред двору* (І.Нечуй-Левицький); *Дядько Панько все ж спровадив мене до комори* (В.Козаченко); *Катря витягла з-під себе другий край ряднини і вкрила нею сина* (Панас Мирний); *Я вивів людей з Дерманя...* (У.Самчук); *Стягли ми з Карпа світу, поклали на постіль* (М.Коцюбинський).

Крім прийменниково-іменникових словоформ, локатив може бути виражений і прислівниками, що демонструє структурна модель $N_1 - Vf - N_4 - \text{Adv}$: *Довго шукав краватку-метелика, лаяв усіх, що йому кудись закинули* (У.Самчук); *На другий день чужі люди десь віднесли тата й не принесли назад* (У.Самчук); *Хто їх приніс сюди?* (Г.Коцюба); *Місяць відкидає набік його тінь* (М.Стельмах).

На основі аналізу мінімальних реченневих структур із пропозиційними динамічними предикатами набуття/втрати локативності констатуємо, що співвідношення між конструкціями з негативною і позитивною характеристиками дії суб'єкта становить один до шести:

1) $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_2$ — негативний характер дії;

1) $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_2$, 2) $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_4$, 3) $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_5$, 4) $N_1 - Vf - N_4 - \text{праер } N_6$, 5) $N_1 - Vf - N_5 - \text{праер } N_4$, 6) $N_1 - Vf - N_5 - \text{праер } N_6$ — позитивний характер дії.

Слід зазначити, що в текстах різних стилів української мови досить поширена репрезентація пропозиційних динамічних предикатів набуття/втрати локативності лексемами зі значенням дії суб'єкта, який є одночасно породжувачем і виконавцем її: суб'єкт устанавлює просторові відношення між собою і певним локальним утворенням. До цього типу лексем, що репрезентують названий локативний предикат належать дієслова *йти, їхати, текти, бігти, плисти, повзти, летіти, падати* тощо, а також похідні від дієслів зі значенням “переміщення об'єкта” з постфіксом **-ся/-сь**, напр.: *котитися, литися, тягтися, сунутися* тощо. Кількість валентно зумовлених обов'язкових компонентів у структурі таких речень зменшена внаслідок злиття суб'єкта і об'єкта: у них наявні тільки суб'єкт і локатив.

Формально-синтаксичні структурні схеми речень, сформовані дієслівними предикатами зі значенням “переміщення себе”, корелюють переважно з вищезазначеними схемами, які репрезентують акціонально-

локативні предикати, оскільки з них вилучено компонент зі значенням об'єкта, напр.:

N₁ - Vf - праер N₄ — Білі пушинки снігу легенько **падали** на землю (Г.Косинка); Магнули [завалівці] рукою на десятника та й **посунули** в корчму (Д.Лукиїнович); Розбиті шибки і склянки від ліків з дзенькотом **посипались** на підлогу (А.Шабленко); Як **ішов** [Давид] у хату, взяв вила-трійчатки й поставив у кочергах (А.Головка); Микита ступив на росяний спориш і спроквола **почвалав** кудись за хлівець (В.Козаченко).

N₁ - Vf . праер N₂ — Володько **поїхав** до міста дещо купити (У.Самчук); Байденко подивився пильно на Митьку і з очей **покотились** рясні-рясні сльози (Г.Косинка); Діти скоренько **позлізали** з плота і хотіли таки зараз до Трьох лісків іти (Н.Кобринська); Ледве пересилуючи себе, свою втому, я поволеньки, важко **сповзаю** з насіпу (В.Козаченко); **Вийшов** із діброви жандарм (Ю.Кміт).

N₁ - Vf - Adv — Микита **пішов** кудись униз (В.Козаченко); Капрал схопився однією рукою за груди, поволі **зсунувся** набік (М.Яцків); [Вона] Нарешті зодягла сорочку, спідничку, блузку і боса **пішла** надвір (М.Жук).

Інші структурні схеми утворюють дієслова **відвідувати, досягати**, які на відміну від більшості лексем зі значенням переміщення, поєднують значення “перемістити себе + кінцевий пункт переміщення”, напр.:

N₁ - Vf - N₄ — За рік до весілля Іван Якович **перший раз** **одвідав** Київ (Спогади).

N₁ - Vf - N₂ — Максим з козаками **досягнув** берега і зайняв спуск до переправи (Н.Рибак).

Кореляція структурних схем, аналогічно до речень з дієслівними предикатами, які містять семи “перемістити себе” або “перемістити об'єкт”, характерна і для предиката конкретної фізичної дії. Цей тип семантичного предиката репрезентують префіксальні дієслова з постфіксом **-ся/-сь**, що називають різноманітні технологічні дії, спрямовані на утворення контактних локативних відношень (при-/наліпитися, присмоктатися, при-/вмоститися, у-/виткнутися, в-/висипатися, при-/нав`язатися, при-/відчепитися, зупинитися, опинитися тощо), дієслова подвійного призначення, що можуть вказувати одночасно на просторовий стан та локативні відношення (лягти, сісти, стати, повиснути). Напр.:

N₁ - Vf - праер N₂ — Чиясь маленька нога **виткнулась** з-під рядна (М.Коцюбинський); До акацій **тулилися** дернові канапки і маленькі дерев`яні лавочки (Н.Кобринська).

N₁ - Vf - праер N₄ — Три куді **впилися** в тіло Юрчика (Г.Косинка); Зі скреготом відкривалися залізні днища в шаландах, і грунт **висипався** в море (О.Донченко); Він схоплюється і розуміє, що човен **ткнувся** в прибережний пісок (О.Донченко); Пронизливо неприємний звук боляче **всвердлюється** в вуха (В.Козаченко).

$N_1 - Vf - \text{праер } N_5$ — *Хутір Матвія розлігся попід пригірком, проти сонця, над берегом невеличкої річки Лебедівки* (У.Самчук). За цією моделлю будують також речення з дієсловами, що позначають дію, спрямовану на об'єднання суб'єкта та об'єкта-локатива без вказівки на їхнє просторове розташування: *На стільнику змішалась з кришками хліба червона кров* (Г.Косинка).

$N_1 - Vf - \text{праер } N_6$ — *Переступивши поріг, з'явився і став на темному камені хлопець...* (В.Козаченко); *Іван зупинився на порозі і скинув поглядом на всіх товаришів* (Д.Маркович); *Посідали дами на софі* (С.Ковалів).

Дієслова **обступити, обсісти, оточити, охопити** тощо, які виражають контакт сутностей, де суб'єкт розташовується навколо компонента локатива і представлений як рухлива, здатна до зміни форма маси або абстрактне поняття, формують структурну модель речення, в якій локатив оформлює безприйменниковий знахідний відмінок, напр.:

$N_1 - Vf - N_{4/2}$ — *Дівчата обсіли роєм стола* (У.Самчук); *Теми брав я з того життя, яке мене оточувало* (С.Васильченко).

Розмежування пропозиційного, семантико-синтаксичного та формально-синтаксичного рівнів у структурі речення, а з іншого боку — дослідження взаємозв'язку всіх його рівнів сприяє об'єктивному визначенню змістових і формальних характеристик компонентів речення. Аналіз пропозиційних структур з тривалентними предикатами набуття/втрати локативності та їхньої трансформації у вербальні конструкції виявив низку характерних особливостей.

Головним для пропозицій з динамічним предикатом набуття/втрати локативності є наявність обов'язкового лівобічного компонента — суб'єкта-діяча, та правобічного компонента — об'єкта, який позначає певну сутність, охоплену безпосередньою дією суб'єкта. Семантика первісної (матеріальної) ситуації — конкретного аналога пропозиції передбачає об'єкт (рухомий предмет), яким суб'єкт маніпулює щодо іншого компонента-локатива. У випадку прямої відповідності між пропозиційною і семантико-синтаксичною структурами речення об'єкт динамічних відношень на формально-синтаксичному рівні репрезентує прямий додаток, у морфологічному вираженні — безприйменниковий знахідний відмінок або родовий зі значенням часткового вияву речовинності. Якщо пропозиція та семантико-синтаксична структура речення нерелевантні (роль об'єкта у вербальній конструкції надано нерухомому учасникові ситуації), відбувається трансформація формально-синтаксичної структури речення: об'єкт пропозиції репрезентує орудний відмінок субстантива. Ці зміни відбиває також семантика предикатних слів, зокрема префіксальних дієслів, пор.: *Постелити скатертину на стіл — Застелити стіл скатертиною; Притулити дошку до стіни — Затулити стіну дошкою; Дати дитині цукерку — Почастувати дитину цукеркою; Дати спортивний одяг учасникам змагання — Забезпечити*

учасників змагання спортивним одягом; **Внести** до звіту нові дані — **Доповнити** звіт новими даними.

Для речень з тривалентними динамічними предикатами набуття/втрати локативності характерне морфологічне вираження об'єкта трьома відмінковими формами (безприйменниковим родовим, знахідним та орудним). Вираження другого правобічного, валентно зумовленого компонента варіює в реченні залежно від лексичного значення предикатного слова і його типу керування: л о к а т и в експлікує прийменникова форма родового, знахідного, орудного, місцевого відмінків субстантива та прислівник. Прийменниково-іменникова форма як компонент семантико-синтаксичної структури речення (синтаксема) варіює залежно від прийменника, який поєднується з відповідними відмінками.

Варіативність структурних моделей формально-синтаксичного рівня речення за спільною опозиційною ознакою динамічних предикатів — позитивна/негативна характеристика дії суб'єкта — залежить від типу предиката. Дія суб'єкта постає як реалізація одного з двох варіантів, що позначають спричинення буття/небуття локативних відношень. Кількісне співвідношення між структурними моделями, що передають позитивний/негативний характер дії суб'єкта в конструкціях із динамічними предикатами набуття/втрати локативності становить шість до однієї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл : Логико-семантические проблемы. — М.: Наука, 1976. — 383 с.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. — К.: Наук. думка, 1992. — 220 с.
3. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. — К.: Либідь, 1993. — 368 с.
4. Гак В.Г. Функционально-семантическое поле предикатов локализации // Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посесивность. Обусловленность / А.В.Бондарко, В.Г.Гак. — СПб : Наука, 1996. — С.6 - 26.
5. Грипас О.Ю. Семантична і формально-граматична характеристика предикатів з локативними поширювачами // Науковий часопис Національного пед. університету ім. М.П.Драгоманова. Серія 9. Актуальні проблеми сучасного мовознавства: Зб. наук. праць. — К.: НПУ, 2006. — № 1. — С. 12-15.
6. Дручинина Г.П. Предложения с локативным субъектом // Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста: Сб.статей. — М.: Эдиториал УРСС, 2002. — С.152 - 158.
7. Загнітко А.П. Позиційна модель речення і валентність дієслова // Мовознавство. — 1994. — № 2 - 3. — С.48 -56.
8. Загнітко А.П. Основи українського теоретичного синтаксису. — Горлівка : ГДПМ, 2004. — Ч.2. — 254 с.
9. Кильдибекова Т.А. Глаголы действия в современном русском языке. — Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1985. — 160 с.
10. Мірченко М.В. Структура синтаксичних категорій. — Луцьк : Вежа, 2001. — 340 с.
11. Степаненко М.І. Просторові поширювачі у структурі простого речення. — Полтава : АСМІ, 2004. — 464 с.

12. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. — М.: Наука, 1981. — 360 с.
13. Степанов Ю.С. Имена. Предикаты. Предложения. — М.: Наука, 1981. — 360 с.
14. Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность / А.В.Бондарко, В.Г.Гак. — СПб : Наука, 1996. — 229 с.
15. Українська мова: Енциклопедія. — К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М.П.Бажана, 2000. — 752 с.
16. Чейф У.-Л. Значение и структура языка. — М.: Прогресс, 1975. — 482 с